

Nr 8

Utlåtande i anledning av väckta motioner om upprättande av ett kulturpolitiskt handlingsprogram.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 564 av herr *Bengtson* och II: 689 av herrar *Wahlund* och *Fälldin* hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en parlamentariskt tillsatt utredning för upprättande av ett aktuellt kulturpolitiskt handlingsprogram, avseende samhällets centrala och regionala kulturstödande åtgärder, i enlighet med vad i motionerna anförts.

I en mera allmänt utplagd del av motionernas motivering framhålles bl. a. att utvecklingen kännetecknats av en förbättrad undervisning men av en utgiftsrestriktivitet beträffande övriga områden av andlig odling. De för konstnärlig verksamhet och för andra kulturmanifestationer nödvändiga yttre betingelserna är icke tillfredsställande. Kulturarbetarna har därigenom fått en i förhållande till andra grupper i samhället klart försämrad situation. I ett stort antal fall är vederbörandes inkomster så obetydliga, att möjligheterna till aktivt konstutövande av ekonomiska skäl blivit starkt begränsade även för eliten av konstnärerna. Kulturtidskrifterna tvingas leva under det ständiga hotet av nedläggning. Den svenska kulturrepresentationen utomlands har i alltför hög grad saknat statligt stöd och statlig ledning. Radio- och TV-programmens kvalitet och målsättning har inte ägnats tillbörlig uppmärksamhet. Vårt lands glesbygder har fått finna sig i att statligt kulturstöd ej stått att få ens till de mest behjärtansvärda ändamål.

Staten måste åtminstone i nuläget ikläda sig ett betydande ekonomiskt och moraliskt ansvar för en mer aktiv kulturpolitik.

Förutom av den påfallande restriktiviteten kännetecknas samhällets kulturpolitik av en besvärande brist på samordning vad det gäller dess administration, även om en viss förbättring på senaste tiden skett. På det regionala planet är bristen på planmässighet och samordning av det samhälleliga kulturstödet lika uttalad.

Olika utredningar om samhällets kulturstöd har i stor utsträckning lämnats obeaktade och delvis blivit inaktuella. En översyn av dessa och av övriga aktuella reformförslag samt en samordning och angelägenhetsgradering av lämpliga åtgärder är påkallad. En sådan utredning i syfte att åstadkomma ett samhälleligt kulturpolitiskt handlingsprogram bör enligt motionärernas mening vara parlamentarisk. Utredningens uppdrag bör gälla såväl det centrala som det regionala stödet till kulturfrämjande åtgärder.

Självfallet bör utredningens arbete inte utesluta att man, innan dess arbete är avslutat, genomför olika åtgärder, vilka dock senare bör inordnas i det

mera allsidiga kulturpolitiska handlingsprogram utredningen skall utarbeta.

Det bör framstå som självklart att statsmakterna spelar en avgörande ekonomisk roll för kulturlivets främjande. Ökade insatser bör vidare eftersträvas från regionala samhälleliga instanser, t. ex. från kommuner och lands-ting. Den samhälleliga kulturpolitiken bör i första hand inriktas på kulturkonsumtionsbefrämjande åtgärder varigenom den enskilde själv beredes största möjliga konsumtionsval. Det direkta stödet till konstskaparna måste slutligen ges en villkorlös utformning och syfta till att ge möjligheter till ett fritt konstnärligt skapande.

Motionärerna framför vidare synpunkter och önskemål beträffande kulturlivets decentralisering. Det är nu i påfallande grad koncentrerat till Stockholm. Ett ökat statligt stöd som medför bättre inkomstmöjligheter för konstnärer över hela landet bör därför bl. a. få till följd att landsorten i ökad omfattning kan behålla sina konstnärer och på så vis tillföras ett rikare kulturliv. Man bör därför sträva efter att ersätta diffusionskulturen med ett kulturliv, byggt på ömsesidigt utbyte mellan starka centrala kulturella institutioner och en levande regional kultur. Regionala och lokala kulturcentra i länshuvudstäder, mindre orter och kyrkor bör skapas.

Om radions resurser förstärkes, är det dubbelt viktigt att det regionala kulturlivet får möjlighet till ökad aktivitet, så att en balans skapas mellan centralt och lokalt.

Frågan om lokala kulturråd, t. ex. på länsplanet, bör ingående prövas i syfte att skapa lokala instanser för såväl den regionalt samordnade kulturpolitiken som för distributionen av det centralt ordnade kulturstödet.

Motionärerna berör härefter särskilda grenar av kulturlivet, radio och TV samt spørsmålet om direkta stödåtgärder. Provinsteaterverksamheten bör utbyggas. Dramaten och Operan bör få ökat statligt stöd. Detta gäller även biblioteksväsendet. Strävandena att komplettera bokutlåningen med service även då det gäller musikrum och diskotek och för centralbiblioteken och de kommunala biblioteken bör få starkare stöd.

Symfoniorkestrar med yrkesmusiker bör — inom ramen för rimliga kostnader — kunna upprättas på ytterligare någon eller några platser där befolkningsunderlag finns för att driva orkesterverksamhet utan stora under-skott. Kammarmusikgrupper med yrkesmusiker bör kunna upprättas på åtskilliga platser. Det nödvändiga befolkningsunderlaget och anspråken på speciella lokaler är ju för denna konstform betydligt mindre, samtidigt som man genom kammarmusikgrupperna på fullgott sätt kan förmedla kontakten med den stora musiken. Musikerna i dessa grupper skulle — liksom skådespelarna vid provinsteatrarna — även kunna få viktiga pedagogiska uppgifter inom skolan.

Beträffande den bildande konsten understryker motionärerna värdet av utställningar. Konstinköpen till statliga och kommunala byggnader bör främjas. Nationalmuseum och läns museerna bör få ökad hjälp till konstinköp.

Kyrkornas konstföremål bör i högre grad än nu göras tillgängliga för allmänheten, och kyrkorna bör i ökad omfattning användas för konserter. Sakral konst, som förvaras i huvudstadens museer, bör till betydande del återställas till ursprungskyrkorna.

Stipendiesystemet bör utbyggas och bör få omfatta många olika slags konstnärer. Beträffande utformningen av ett väsentligt utbyggt stipendieringssystem bör man söka eftersträva en mot olika behov svarande kombination av större och mindre stipendier. Det är angeläget att åtminstone vissa av dessa kan utgå under en följd av år t. ex. för fullföljande av mera omfattande men i ekonomiskt avseende mindre lönsam konstnärlig produktion.

Stipendierna bör fördelas av flera parallellt och av varandra oberoende arbetande stipendiekommittéer, vilkas medlemmar omsättes relativt snabbt. Åtgärden får närmast ses som ett medel att motverka riskerna för maktkoncentration till en liten eller viss specialinriktad åsiktsriktning.

Som exempel kan nämnas att kostnaderna för 150 stipendier à 12 000 kronor per år jämte 50 mindre »punktstipendier» à 5 000 kronor endast obetydligt skulle överstiga 2 miljoner kronor per år.

Stödet till filmen bör utformas så, att filmbolaget kan räkna med rimliga chanser att få ambitiösa filmer belönade.

Ett annat medel är att bättre möjligheter till utbildning skapas för till film- och TV-produktionen knutna konstnärer. Likaså bör filmen — för skapandet av en mera kvalitetsmedveten konsumtionsefterfrågan — ges vidgat utrymme i skolans konsthistoriska och estetiska undervisningsämnen.

Sveriges Radio är ett statskontrollerat radiomonopol, och det är ytterst statsmakterna som har ansvaret för radio- och TV-programmens kvalitet och målsättning. Massmedias enorma genomslagskraft i alla folkgrupper gör dem till mycket viktiga kulturpolitiska instrument. Radion är eller skulle kunna vara vårt främsta redskap för estetisk fostran och fördjupad folkbildning. Målsättningen för radions och TV:ns programpolitik har ej rönt tillräcklig uppmärksamhet från statsmakternas sida. Mot nödvändigheten av höjd programkvalitet måste dock vägas den lika nödvändiga utbyggnaden av sändningsnätet. T. ex. TV-nätets utbyggnad bör komma före frågan om dubbla program även för detta medium.

För många människor är radion den enda kulturkontakten, och radio- och TV-programmen måste därför kunna ge en fyllig och representativ bild av det kulturella skeendet. Radion skall naturligtvis dessutom svara för god underhållning och nyhetsförmedling. Det är därför angeläget, att radio och TV ges de resurser som krävs för att uppfylla dessa målsättningar.

Beträffande motionernas motivering i övrigt får utskottet hänvisa till motion II: 689.

Utskottet

Utskottet hade vid 1962 års riksdag till behandling motioner med samma yrkande — en utredning för upprättande av ett aktuellt kulturpolitiskt handlingsprogram m. m. och med i allt väsentligt samma innehåll i övrigt som de här föreliggande. I sitt yttrande över motionerna (nr 4/1962) hänvisade utskottet till ett antal verkställda och pågående utredningar beträffande olika grenar av kulturlivet ävensom sådana av betydelse för kulturarbetet i allmänhet. Utskottet sade sig vara medvetet om att vissa av utredningarna ännu icke lett till praktiska resultat i önskvärd omfattning och att ökade insatser från det allmännas sida för främjande av kulturlivet vore starkt påkallade men ville ifrågasätta om ett utredningsuppdrag av denna storleksordning och omfattande delvis så vitt skilda områden vore lämpligt att lägga på en kommitté. Man skulle då bl. a. få riskera avsevärd tidsutdräkt i utredningsarbetet. Utskottet ansåg också att det redan föreliggande utredningsmaterialet gäve underlag för åtskilliga praktiska reformer och framhöll att direkta åtgärder som förordats i motionerna till väsentlig del icke så mycket förutsatte utredning som fastmer anslag.

Utskottet får i övrigt hänvisa till sitt ovannämnda utlåtande nr 4/1962.

Utskottet avstyrkte motionerna som avslogs av riksdagen.

Frågan om upprustning på kulturlivets olika områden har under senare tid ägnats ett livligt intresse i den allmänna debatten. Betydelsefulla initiativ har också tagits av statsmakterna, och mycket talar för att förståelsen för vikten av dessa frågor växer sig allt starkare.

Utskottet vill först erinra om att chefen för ecklesiastikdepartementet anmält sin avsikt att för årets riksdag framlägga en proposition om stöd åt konstnärlig verksamhet m. m. Det sammanlagda beloppet för denna anslagstitel har preliminärt beräknats till omkring 42,5 miljoner kronor, innebärande en ökning i jämförelse med motsvarande anslagsposter för innevarande budgetår med omkring 9,5 miljoner kronor. Departementschefen anför i statsverkspropositionen i detta sammanhang.

Vid denna preliminära anslagsberäkning har beaktats medelsbehovet för en ytterligare höjning under nästa budgetår av det statliga teater- och orkesterstödet till följd av avtalsenliga löneförbättringar för i denna verksamhet engagerade personalgrupper. Vidare har hänsyn tagits till vissa förslag om höjning av redan befintliga anslag. Vid beräkningen av det preliminära beloppet har även beaktats behovet av en utvidgning och viss nyinriktning av det statliga kulturstödet.

Vid 1962 års riksdag väcktes motion med förslag om inrättande av en statlig konsertbyrå och en rikskonsertorganisation. Allmänna beredningsutskottet tillstyrkte motionen och en utredning i frågan har nu tillkallats.

Vad gäller de frågor som behandlats av provinsteaterutredningen har utskottet erfarit att förslag är att förvänta beträffande utbildningen för olika arbetsuppgifter inom teater, film, radio och TV. Det kan förutsättas att ut-

bildningen avses bli fördelad på ett antal skolor, förlagda i olika delar av landet.

Frågan om stipendier till och andra stödåtgärder för konstnärer kommer att upptagas i förenämnda proposition.

En åtgärd som kan bli av stor betydelse för de intressen som motionärerna företräder är de initiativ som nyligen tagits av chefen för ecklesiastikdepartementet att inom departementet organisera en särskild avdelning för kulturfrågor och att till departementet knyta ett rådgivande organ, i vilket olika grenar av kulturlivet är representerade. Det synes utskottet som om rådet genom sin mångsidiga sammansättning skulle kunna bli ett värdefullt stöd för departementet när det gäller att hålla kontakt med skilda grupper av kulturarbetare, att kanalisera och tillvarata olika uppslag och att åstadkomma nödiga avvägningar mellan de många intressen som här gör sig gällande.

Utskottet får med anledning av att motionärerna särskilt betonat önskvärdheten av ett effektivt stöd för den regionala kulturverksamheten framhålla, att den planerade rikskonsertorganisationen kommer att utgöra ett väsentligt tillskott när det gäller att sprida kulturarbetet till olika delar av landet. Detta gäller även de förslag som framlagts av provinsteaterutredningen angående utbildningen för film, teater, radio och TV. Det kan också erinras om att rundradioutredningen enligt sina direktiv har att särskilt beakta de regionala intressena. Det torde allmänt kunna sägas att insikten om de lokala anspråkens berättigande nu är större än tidigare, och utskottet förutsätter att detta kommer att avspeglas i kommande åtgärder på kulturområdet.

Ovan anförda exempel visar att en viss, gynnsam utveckling skett sedan utskottet vid förra årets riksdag behandlade de nu föreliggande motionsyrkandena. Villkoren för kulturlivet har såvitt på statsmakterna ankommer avsevärt förbättrats. Ökade medel ha ställts i utsikt, framlagda utredningsförslag har följts upp, nya utredningsinitiativ har tagits och ett nytt organ för kulturfrågor har tillkommit. Samtidigt kvarstår de erinringar utskottet ansett kunna göras emot motionärernas förslag om utredning. Utskottet finner sålunda icke skäl förorda något ändrat ställningstagande från riksdagens sida utan hemställer,

att de likalydande motionerna I: 564 och II: 689 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 6 mars 1963

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Carl Albert Anderson*, Widén, Schött, Sörlin, Söderberg, Jonasson, Hedström, Eric Gustaf Peterson, Enarsson, Hellebladh, Ernst Olsson och Tage Johansson;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herrar Jacobsson i Sala, Hamrin i Jönköping, Dickson*, fru Jäderberg, fru Thunvall, herrar Carlsson i Huskvarna, Nilsson i Bästekille, Lundmark, fröken Anderson i Lerum, herrar Larsson i Borrby* och Magnusson i Nennesholm.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.